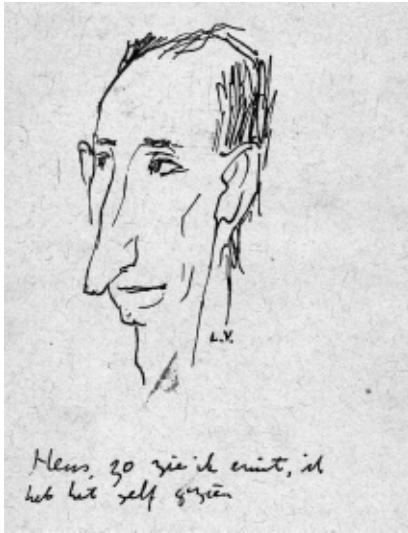

[B] **OOG IN OOG MET DE DOOD.
“DIE VLEUGELS II” VAN LEO VROMAN**

Van de doden niets dan goeds. Zeker wanneer het Leo Vroman betreft. Ik herinner me dat ik hem een keer belde voor mijn boek *Poëzie in Vredenburg*, over twintig jaar Nacht van de Poëzie. Terwijl ik het lange Amerikaanse nummer intoetste, dacht ik: nu zullen we merken hoe lief en aardig die lieve, aardige Vroman werkelijk is. Ik had al heel wat nurks afwerende dichters aan de lijn gehad (al vormden ze de minderheid, zeg ik er snel bij). Maar Leo Vroman was werkelijk precies zoals hij naar voren komt uit zijn gedichten. Zachtaardig, sprankelend, warm en betrokken. Hij herinnerde zich zijn optreden nog goed en beloofde me op zoek te gaan naar dat ene gedicht dat hij destijds voor de Nacht geschreven had. En het kwam nog boven water ook.

Tegenover Vromans poëzie heb ik altijd diezelfde aarzeling gehad als die ik vlak voor dat telefoongesprek had. En eigenlijk daarna ook weer. Vromans gedichten zijn altijd speels, toegankelijk, grappig, maar in mijn optiek soms te speels, te losjes fladderend, en daarmee te flauw, te soft en te sentimenteel. Vroman was zich bewust van zijn eigenzinnige, kwetsbare poëtica. In een zelfgeschreven In Memoriam uit 2010 stelde hij: “Door een klein aantal lezers werd hij beschouwd als een groot dichter en door een groot aantal mensen als een kleine of zelfs afwezige.” Zie het subtiele verschil tussen mensen en lezers. Laat ik zeggen dat ik mezelf nooit als een groot lezer van Vroman heb beschouwd.

Op 22 februari 2014 is Vroman echt overleden. Sindsdien buitelen de loftuitingen over elkaar heen. Zoals gezegd: van de doden niets dan goeds. Hoort ook zo. Vroman is een unieke dichter. Met een imposant oeuvre. In datzelfde IM uit 2010 schreef hij over zichzelf: “Hij heeft geloof ik eens uitgerekend dat hij ongeveer 30 kilometer heeft geschreven, maar veel verder als je alle lussen van de letters recht trekt, hoewel zijn werk dan te rechtlijnig zou zijn om te genieten.” In de laatste jaren van zijn leven heeft Vroman daar nog een fikse eindsprint aan toegevoegd. In 2013 publiceerde hij nog een kloeke bundel getiteld *Die vleugels*, en recentelijk, na zijn dood, verscheen *Die vleugels II* – een epiloog, waarin de dichter zijn laatste twee levensjaren bijna van dag tot dag in

Zelfportret en handschrift van Leo Vroman.

gedichten optekent. Ruim tweehonderd gedichten, puur Vroman. Oog in oog met de dood schrijft Vroman bijna onbekommerd door. Het is misschien niet zijn beste werk. Het is soms wat houterig en af en toe voel je de rijm dwang. Al valt dat misschien te verklaren uit Vromans eigen gesteldheid. Zijn geestigheid, zijn speelsheid, zijn relativiseringsvermogen en zijn warmte blijven echter ongebroken bruisen en dat is op z'n minst indrukwekkend.

Neem dit korte gedicht aan het begin van de bundel:

AL DIE DODEN

We zagen ze als het ware
daarnet nog in levende lijve
(vergeleken bij al die jaren
dat ze nog dood moeten blijven).

Het lijkt bijna een kattenbelletje, zo losjes. Maar als je even blijft staan word je getroffen door het dubbelzijdige snijden van rouw en verdriet. Enerzijds zijn de doden nog dicht bij ons, maar tegelijk maakt dat zo pijnlijk voelbaar hoe lang we nog zonder ze zullen moeten. Zo subtiel gaat het er in de bundel aan toe, dag in dag uit, met de oude

dichter schuifelend door het verzorgingstehuis, ver weg in Amerika. De taal is daarbij zijn houvast. Want al wordt hij doof, is zijn tred misschien onzeker en weet hij niet exact wanneer de dood zal komen, samen met de taal blijft de dichter bezig zich te verbinden met het leven en de dood:

Zo weet ik niet wat ik word
uit mijn seconden kort
en een eeuw lang verleden

en zoek mijn toekomst graag
zo veelzijdig vaag
als rijm zoekt naar reden.

Nog geen half jaar voor zijn dood bekend hij dat hij vaak genoeg, na het voltooien van een gedicht, denkt ermee te stoppen, maar

na één of twee nachten
dan begint het weer
met een onschuldige gedachte
in de vorm van een regel woorden.
Dan zet zich dat onverwachte
of zelfs ongehoorde
rijmwoord er vlak onder vast.
En waarachtig, het past.

En dan concludeert de dichter:

Geen wonder,
want niet alleen daar
maar overal past
alles aan elkaar.

Een grote, diepe overtuiging, die de kern van Vromans werk is, van zijn leven, en die hem vol tegenwoordigheid van geest en sereen naar het einde voert.

Bovendien gaat deze ernst niet zonder relativering en de nodige humor. Liefst, bekend hij aan het begin, zou hij "wat blanke, onbenullige./ knullige ja lullige/ versjes produceren." Het lukt hem echter niet, waarop hij bedenkt: "Misschien komt het wel/ doordat alles minstens lijdt/ aan een beetje benulligheid." En wanneer hij, doof en bijna blind, zichzelf vooruit denkt in de dood, beseft hij dat hij over de top gaat:

Sentimenteler kan ik niet,
maar dat hoort bij een groot verdriet
dat nog niet is gebeurd.

De Eeuwigheid die ik verwacht
is dan een suikerzoete nacht
die naar frambozen geurt.

Intussen portretteert Vroman zichzelf als oude man.
Die terugdenkt aan Java, aan de meubels van vroeger,
die graag weer een nieuwe dageraad ziet, al voelt hij
er niets extatisch meer bij:

want ik heb wel verdriet
maar ik voel het niet.

Een oude man die worstelt met de printer om zijn
gedichten af te drukken, die er af en toe schoon
genoeg van heeft, en in een soort antigedicht de
lichten uit doet en naar bed komt. (Let op, naar bed
komt, er *wácht* dus nog wel degelijk iemand op hem).
Liefdesgedichten zijn er nog, al worden ze schaarser.
Hoewel Vroman er waarschijnlijk niets op tegen zou
hebben wanneer we al zijn gedichten als
liefdesgedichten zouden zien. *Die Vleugels II* is een
mooi en geestig portret van een dichter die bijna
onbekommerd en toch kwetsbaar de dood tegemoet
treedt. De verpleging in Amerika wil blijkbaar graag
dat hij wat meer eet om aan te sterken, maar daar
heeft hij weinig zin meer in:

Nee, liever verdwijn ik in het niets
ijl als een ouderwetse fiets
steeds vager en mager.

KOEN VERGEER

LEO VROMAN, *Die Vleugels II. Gedichten*, Querido,
Amsterdam, 2015, 240 p.
